

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті розкривається сутність поняття «самостійна робота» у контексті підготовки студентів педагогічного коледжу.

Ключові слова: самостійна робота, студент педагогічного коледжу.

Аннотация. В статье раскрывается сущность понятия «самостоятельная работа» в контексте подготовки студентов педагогического колледжа.

Ключевые слова: самостоятельная работа, студент педагогического колледжа.

Annotation. The article reveals the essence of independent work of students of pedagogical colleges.

Keywords: independent work, student teaching college.

Актуальність. Реформування системи освіти в Україні на принципово нових соціально-економічних засадах зумовлює посилення уваги суспільства до підвищення загальноосвітньої, фахової, комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів, забезпечення їх конкурентоспроможності.

Виконання завдань, що постали перед вищою школою, вимагають пошуку шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, розробки нових методів й організаційних форм взаємодії викладача й студента. Разом з тим життям доведено, що тільки ті знання, до яких студент прийшов самостійно, завдяки власному досвіду, думці й діям стають справді міцним його здобутком. Саме тому вища школа поступово переходить від передавання інформації у готовому вигляді до керівництва самостійною пізнавальною діяльністю студентів, формування у них досвіду самостійної навчальної роботи. Студент, не підготовлений до самостійного отримання нових знань, не зможе розвинути в собі ці якості у процесі роботи вчителем у школі. Саме тому педагогічні коледжі, що мають статус вищих навчальних закладів II рівня акредитації, покликані забезпечити не тільки високий рівень

професійних знань й умінь студентів, оволодіння ними активними методами педагогічного впливу, але й сформувати творчу особистість спеціаліста, здатного до самовдосконалення й самоосвіти, а також розвитку цих якостей у своїх майбутніх учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема організації самостійної роботи студентів посіла провідне місце у дослідженнях багатьох педагогів. У сучасній вищій педагогічній школі дослідження цієї проблеми здійснюється за такими аспектами: педагогічні основи організації самостійної роботи студентів: Е.В. Гапон, Н.І. Гелашвілі, В.О. Кобзарьов, О.В. Рогова, Л.В. Клименко, Г.Є. Гнитецька; контроль за самостійною роботою студентів: Н.П. Краєвська, Р.К. Машанова, В.М. Єфімов, Л.М. Русакова, З.Н. Ямалдінова, Н.В. Черкезова; керівництво аудиторною й позааудиторною самостійною діяльністю студентів: Н.П. Грекова, Л.І. Заякіна, Л.В. Клименко, Т.В. Степура, Д.Д. Тетеріна; формування навичок самостійної навчальної діяльності: Н.О. Ликова, А.Г. Рамошкене, О.В. Рогова, Д.М. Ситдикова; організація самостійної роботи студентів педагогічних закладів різного рівня акредитації: І.П. Бабакова, С.О. Борисюк, Г.Л. Гаврилова, Н.І. Дідусь, С.І. Марченко, О.С. Маслов, М.І. Сичова, О.І. Яхно.

Тому доцільним є розгляд сутності поняття “самостійна робота”.

Мета статті: розкрити сутність поняття «самостійна робота» у контексті підготовки студентів педагогічного коледжу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі мають місце розбіжності, пов’язані з трактуванням цього поняття. Самостійна робота є основою будь-якого навчання, а особливо навчання у вищій школі. У процесі підготовки творчого спеціаліста всі інші форми навчальної діяльності є лише допоміжними, на думку А. Молибога.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити основні підходи до визначення поняття “самостійна робота”.

Так Р. Нізамов і С. Гончаренко характеризують її як специфічний вид

навчально-пізнавальної діяльності, що проводиться індивідуально чи за групами протягом аудиторних занять або вдома за завданням, методичними вказівками педагога, але без його безпосередньої участі [1].

I. Харламов розуміє самостійну роботу як активну пізнавальну самостійну діяльність. У цьому значенні її можна застосовувати за наявності майже всіх форм і методів (за виключенням методів усного викладу, коли домінуючою діяльністю суб'єктів навчання є сприйняття на слух мови педагога). Науковець вважає самостійною й активною розумову роботу у процесі бесід, особливо, в тих випадках, коли суб'єкти навчання спрямовуються до самостійного «відкриття» нових знань [7].

II. Підкасистий розрізняє самостійну роботу й самостійну діяльність студентів. Самостійну роботу II. Підкасистий розуміє „як дидактичний засіб навчання, штучну педагогічну конструкцію” [8], за допомогою якої педагог організує діяльність суб'єктів навчання як на уроці, так і у процесі виконання домашнього завдання. Крім того, суб'єкти навчання беруть участь у різнорівневих процесах навчального пізнання під час виконання того чи іншого типу й виду самостійної роботи. Самостійна діяльність розглядається автором як „цілеспрямований процес, що організується й виконується у структурі навчання для розширення конкретних навчально-пізнавальних завдань” [8].

Цікаву думку щодо сутності самостійної роботи виказує В. Буряк. Він вважає, що розкриття характерних ознак самостійної роботи можливе тільки при єдиному аналізі її зовнішньої й внутрішньої сторони. Зовнішня сторона зумовлюється освітніми функціями педагога, а внутрішня – пізнавальними функціями осіб, які навчаються, при чому завдання останніх набагато складніше від завдання педагога [5].

В. Козаков також вважає самостійну роботу студентів специфічним видом діяльності навчання, головною метою якого є формування самостійності суб'єкта, а формування його вмінь, знань і навичок відбувається опосередковано через зміст та методи всіх видів навчальних

занять [4].

Отже, складність вивчення проблеми пов'язана з тим, що відсутня єдина думка щодо самостійної роботи студентів.

Найбільш повним науковці вважають визначення, сформульоване Б. Єсиповим. Педагог вважає, що самостійна робота, що входить до складу процесу навчання – це така робота, що виконується без безпосередньої участі педагога, але з виконання його завдання у спеціально відведений для цього час. Причому суб'єкти навчання „свідомо прагнуть досягнути поставленої в завданні мети, проявляючи свої зусилля й виражаючи в тій чи іншій формі результати своїх розумових або фізичних (або тих та інших) дій” [3].

Самостійна робота необхідна не лише для оволодіння змістом певної дисципліни, але й для формування здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення й вихід із проблемних ситуацій тощо. Вона дозволяє опанувати навички навчальної, наукової й професійної діяльності, сприяє поглибленню й розширенню знань, пробудженню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей.

Ми бачимо, що існує багато трактувань самостійної роботи студентів. Але якщо всі ці погляди об'єднати й виділити головне, то виходить, що самостійна робота студентів – це основна форма організації навчання, що включає різноманітні види індивідуальної й колективної навчальної діяльності, що здійснюється на аудиторних та позааудиторних заняттях з урахуванням індивідуальних особливостей і пізнавальних можливостей студентів під керівництвом викладача або без його безпосередньої участі.

Метою самостійної роботи студентів є сприяння у формуванні самостійності як риси особистості й важливої професійної якості молодій людині, суть якої полягає у вмінні систематизувати, планувати, контролювати й регулювати свою діяльність без допомоги й контролю з боку викладача.

Завданнями самостійної роботи можуть бути засвоєння певних умінь,

навичок, закріплення й систематизація набутих знань, їх застосування для розв'язання практичних завдань та виконання творчих робіт [7].

Основними функціями самостійної роботи студентів є пізнавальна, самостійна, прогностична, коригуюча й виховна.

Пізнавальна функція визначається засвоєнням студентом систематизованих знань із дисциплін.

Самостійна функція – це формування вмінь і навичок, їх самостійного оновлення й творчого застосування.

Прогностична функція є вмінням студента вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.

Коригуюча функція визначається вмінням вчасно коригувати свою діяльність.

Виховна функція – це формування самостійності як риси характеру.

Зміна концептуальної основи й розширення функцій самостійної роботи студента призводить не тільки до збільшення її обсягу важливості, а й викликає зміну у взаємостосунках між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, тобто коригує всі психолого-педагогічні (організаційні, методичні) засоби забезпечення самостійної роботи студентів.

Усе це ставить вимоги до пошуків таких форм навчальної роботи у вищому навчальному закладі, коли допомога й контроль з боку викладача не пригнічуватимуть ініціативи студента, а привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність, як особисту рису характеру.

Існують такі види самостійної роботи студентів за цільовим призначенням:

1. Вивчення нового матеріалу: читання й конспектування літературних джерел інформації; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій магнітних записів; інші види занять.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних,

практичних, лабораторних робіт, колоквиумів, семінарів; виконання типових задач; інші види занять.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення лабораторних робіт з елементами творчості; розв'язання нестандартних задач; виконання розрахунково-графічних робіт і курсових проектів; участь у ділових іграх і в розборі проблемних ситуацій; складання рефератів, доповідей, інформацій із заданої теми; інші види занять.

4. Вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок в умовах виробництва: навчальні практикуми, робота на філіях кафедр; усі види практик; дипломне проектування; інші види занять.

Самостійна робота студентів з кожної дисципліни навчального плану повинна забезпечити:

1. Системність знань та засобів навчання;
2. Володіння розумовими процесами;
3. Мобільність і критичність мислення;
4. Володіння засобами обробки інформації;
5. Здібність до творчої праці.

У сучасній педагогічній літературі виділяють чотири різновиди самостійної діяльності у процесі навчання, кожна з яких відрізняється специфікою планування й постановкою мети, а саме:

- постановка мети й планування діяльності за допомогою педагога;
- тільки постановка мети відбувається за допомогою педагога, планування роботи здійснюється суб'єктом навчання самостійно;
- постановка мети й планування здійснюється суб'єктом навчання самостійно, в межах поставленого педагогом завдання;
- робота здійснюється суб'єктом навчання за власною ініціативою: він без допомоги педагога сам визначає зміст, мету, план роботи й самостійно її виконує.

Різновиди самостійної роботи можна класифікувати наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація видів самостійної роботи студентів

Класифікаційна ознака	Види самостійної роботи
1. За місцем виконання	<ul style="list-style-type: none"> • Аудиторна • Позааудиторна
2. За формою подання результатів	<ul style="list-style-type: none"> • усна – доповідь, повідомлення, коментар, презентація ситуації • письмова – опорні конспекти, таблиці, схеми, термінологічні словники, реферати, контрольні роботи, курсові й дипломні роботи • конструкторська – моделі, макети, наочність • інтерактивна – навчальне спілкування на форум-сторінці в гіпермедійному середовищі
3. За дидактичною метою	<ul style="list-style-type: none"> • самостійна робота з метою формування нових знань • самостійна робота з метою формування нових практичних умінь і навичок • самостійна робота з метою закріплення знань, умінь, навичок • самостійна робота з метою розвитку навичок самоосвіти
4. За джерелом отримання інформації	<ul style="list-style-type: none"> • самостійна робота з друкованими носіями (підручниками, посібниками, атласами) • самостійна робота з використанням Інтернет-ресурсів
5. За ступенем самостійності студентів	<ul style="list-style-type: none"> • самостійна робота за зразками (репродуктивна) • частково-пошукова самостійна робота (продуктивна) • дослідницька самостійна робота (евристична)
6. За видом управління	<ul style="list-style-type: none"> • самостійна робота під безпосереднім керівництвом викладача • самостійна робота на основі співуправління (викладач-студент) • самостійна робота на основі самоуправління (студент)
7. За умовами виконання завдання	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальна самостійна робота • самостійна робота у парах • самостійна робота у малій навчальній групі • фронтальна самостійна робота
8. За видом контролю результативності	<ul style="list-style-type: none"> • самостійна робота з обов'язковим контролем кожного студента • самостійна робота з вибіркоким контролем

Таке розуміння сутності самостійної роботи дозволяє враховувати зовнішню й внутрішню сторони цього поняття. З одного боку, самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації й управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі, з іншого боку, – це специфічна форма навчально-наукового пізнання.

Згідно з Положенням "Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах" самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових

навчальних завдань [9].

Життям доведено, що тільки ті знання, що студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцними. У процесі викладання навчального матеріалу засвоюється 15 відсотків інформації, що сприймається на слух, 65 відсотків – на слух і зір. Якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90 відсотків інформації.

Самостійна робота студента передбачає пізнавальну діяльність студента за будь-якої форми навчального заняття (лекція, практична робота, семінар). Найчастіше самостійну роботу визнають як вид навчальних занять, особливістю яких є відсутність викладача в момент навчальної діяльності студента. Вона забезпечує глибоке засвоєння студентами не тільки програмного матеріалу з дисциплін, що вивчаються, але й активізує мислення, пробуджує зацікавленість, сприяє більш повному розкриттю їх здібностей, формує моральні й вольові якості: організованість, наполегливість, допомагає майбутнім фахівцям глибше осмислити матеріал, підвищує їх творчу активність. Тому організація самостійної роботи студентів у сучасних умовах стає однією з центральних проблем навчального процесу.

Самостійна робота студентів, підходи до якої потребують докорінних змін, на сучасному етапі повинна стати основою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців.

Саме тому вища школа поступово, але неухильно переходить від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи.

Висновки. Таким чином, роль самостійної роботи студентів постійно зростає, оскільки дає змогу формувати в них не тільки загальнонавчальні й спеціальні вміння, а й виховувати цінні людські якості, прагнення до саморозвитку й самовдосконалення. Підготовка студентів вищих навчальних

закладів до самостійної роботи є нагальною потребою педагогічного сьогодення й вимагає дослідження та наукового обґрунтування.

Вся система навчальної роботи закладу освіти повинна спрямовуватися на формування високого професіоналізму майбутніх фахівців, їх готовності творчо працювати із застосуванням знань та вмінь, отриманих не тільки у процесі аудиторних занять, але і під час самостійної роботи. Подальший розвиток та підвищення ефективності самостійної роботи студентів є життєво важливою необхідністю, тісно поєднаною як гуманізацією і демократизацією освіти, так і з поступовою інтеграцією України у світовий освітній простір. Необхідність формування навичок і умінь самостійної роботи постає дуже серйозною проблемою в умовах вищого навчального закладу I - II рівнів акредитації. Не зважаючи на наявність різних засобів навчання, що існують сьогодні, студенти недостатньо володіють навичками самостійної роботи, тому процес самоосвіти не може бути успішним.

Література

1. Гончаренко С. Методика як наука / Гончаренко С. // Неперервна педагогічна освіта : теорія і практика. – 2001. – Вип. I. – С. 86-95.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К., 1994.- 62 с.
3. Есипов Б.П. Самостоятельная работа учащихся на уроках / Есипов Б.П. – Москва : Государственное учебно-педагогическое издательство министерства просвещения РСФСР, 1961. – 239 с.
4. Козаков В.А. Самостоятельная работа студента и ее информационно-методическое обеспечение : Учебное пособие / Козаков В.А. – К. : Вища школа, 1990. – 112 с.
5. Кондрашова Л.В. Индивидуальная работа студентов по педагогике / Кондрашова Л.В., Буряк В.К., Гапоненко Л.А. – Кр. Рог : КГПУ, 1995. – 155 с.
6. Національна Доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 24 с.
7. Організація самостійної роботи студентів / За заг. ред. В.М. Король, В.П. Мусієнко, Н.Т. Токової. – Черкаси : Вид-во ЧДУ, 2003. - 216 с.
8. Пидкасистый П.И. Сущностная характеристика познавательной деятельности / Пидкасистый П.И. // Вестник высшей школы - 1985. - № 9. - С. 35-39.
9. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Наказ Міністерства освіти України від 2 червня 1993 року № 161.